

ЦИВИЛНО ДРУШТВО ЗА
УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИСТУПАЊА
СРБИЈЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Шведска
Sverige

Права детета у процесу придруживања Србије Европској унији – трећи алтернативни извештај

Рад Ужичког центра за права детета подржава Шведска у оквиру програма Београдске отворене школе „Цивилно друштво за унапређење приступања Србије Европској унији“.

Права детета у процесу придруживања Србије Европској унији

– трећи алтернативни извештај о имплементацији
активности из Акционог плана за поглавље 23 у делу који
се односи на права детета –

Ужице, 2018.

**Права детета у процесу придруживања Србије
Европској унији**
– трећи алтернативни извештај о имплементацији активности
из Акционог плана за поглавље 23 у делу који се односи
на права детета –

Издавач

Ужички центар за права детета
Ужице, Димитрија Туцовића 60
www.ucpd.rs

За издавача

Радован Цицварић

Уредник

Радован Цицварић

Лектура/коректура

Јасмина Филиповић

Дизајн

Радомир Богдановић

Штампа

Графос Ужице

Тираж 1000

Ова публикација је настала у оквиру пројекта „Цивилно друштво за унапређење приступања Србије Европској унији“ који Ужички центар за права детета реализује у партнерству са Београдском отвореном школом и уз подршку Шведске. Ставови и мишљења аутора изнета у овој публикацији не представљају нужно и мишљење партнера и донатора

Садржај

Предговор	7
Увод	9
Сажети преглед по тачкама	12
Преглед имплементације Акционог плана за поглавље 23 по одабраним тачкама	16
3.6.2.1. Савет за права детета	16
Унапређење подршке породици и алтернативне бриге о деци	18
3.6.2.2. Организовање услуга подршке за децу, одрасле и старе особе са интелектуалним сметњама и њихове породице, у циљу превенције институционализације	18
3.6.2.3. Центар за подршку породици	20
3.6.2.4. Унапређење новчаних давања угроженим породицама	21
3.6.2.5. Унапређење система хранитељства	22
3.6.2.6. Унапређење рада резиденцијалних институција	24
3.6.2.7. Процена постојећих ресурса у резиденцијалним установама за децу	25
3.6.2.8. Развијати капацитете пружалаца услуга социјалне заштите	26

3.6.2.9. Унапређење система вођења случаја у центрима за социјални рад, како би се планирање заштите „преоријентисало“ са институционализације на подршку породицама у ризику.	27
--	----

Правосуђе по мери детета - малолетничко правосуђе 29

3.6.2.10. Усвајање измена и допуна Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица	29
--	----

3.6.2.11. Унапређење рада Савета за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција	30
---	----

3.6.2.12. Повећање примене васпитних налога и давање приоритета ресторативном приступу у поступању са малолетним учиниоцима кривичних дела	31
--	----

3.6.2.13. Донети подзаконске акте којима се ближе уређује примена васпитних налога у складу с приступом који примену васпитних налога ставља у контекст одговорности заједнице.	33
---	----

3.6.2.14. Спровођење обука за специјализацију судија и тужилаца, полицијских службеника и адвоката који поступају у малолетничким предметима	34
--	----

3.6.2.15. Дефинисање практичних смерница за саслушање деце, заснованих на примерима добре праксе ЕУ земаља и обезбеђење услова за једнообразну примену мера заштите у циљу заштите деце жртава/сведока у кривичном поступку од секундарне виктимизације.	34
--	----

3.6.2.16. Спровођење обука и информативних сесија о заштити деце жртава/сведока у кривичном поступку за полицијске службенике, јавне тужиоце, заменике јавних тужилаца, судије и запослене у центрима за социјални рад и дистрибуција едукативног материјала у циљу избегавања секундарне виктимизације.	35
--	----

3.6.2.17. Ојачати кадровске капацитете Управе за извршење кривичних санкција у циљу унапређивања поступања према малолетницима и права малолетника кроз континуирану обуку службеника у свим заводским установама где су смештени малолетни учиниоци кривичних дела	36
3.6.2.18. Оснивање посебног одељења за извршење мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи која се изриче малолетним лицима у оквиру Специјалне затворске болнице (IV квартал 2017. године)	36
3.6.2.19. Израда и примена специјализованих програма третмана и програма припреме за отпуст малолетних учинилаца кривичних дела	37
3.6.2.21. Увођење посттрауматског саветовања и подршке за децу жртве/сведоке у кривичном поступку у оквиру услуга за подршку породици	39
Тачке Акционог плана повезане са имплементацијом тачака од важности за малолетничко правосуђе	40
Грађански судски поступци	43
3.6.2.20. Унапредити заштиту деце у грађанским и управним судским поступцима кроз уједначавање судске праксе у погледу примене права детета да изрази своје мишљење и права да се то мишљење узме у обзир у судском поступку . .	43
3.6.2.22. Унапређење праксе за вођење података у судовима тако да се води евиденција о поштовању принципа 'најбољег интереса детета' у грађанском поступку	45
3.6.2.23. до 3.6.2.27. Унапређење система заштите деце од злостављања и занемаривања, односно насиља	47
3.6.2.28. Успостављање механизма за решавање случајева нестале новорођенчади из породицишта – а у вези са <i>пресудом: Зорица Јовановић против Србије (представка бр. 21794/08, како би се омогућило свим родитељима у сличним ситуацијама да добију одговарајуће одговоре и накнаду.</i>	48

Инклузивно образовање и заштита од дискриминације	49
3.8.2.13, 3.8.2.14. и 3.8.2.15. Педагошки асистенти.	49
3.8.2.16. Израда Правилника о препознавању дискриминације у образовању	51
3.8.2.17. Олакшан упис деце из ромске популације у средње школе	53
3.8.2.18. и 3.8.2.19. Превенција раног напуштања образовног система	55
3.8.2.22. и 3.8.2.24. Унапређење образовног статуса Рома . . .	56
3.8.2.20. Рани развој и образовање	58
3.8.2.21. Повећање обухвата деце у образовном систему од обавезног предшколског до високог образовања	59
3.8.2.23. Обезбеђење средстава за услуге у заједници, усмерених на социјалну инклузију деце Рома	61
3.8.2.26. Развој системских модела подршке за децу и ученике мигранте/повратнике	62
3.8.2.27. Отварање Центра за ромски језик	63
3.8.2.28. Увођење изборног предмета Ромски језик са елементима националне културе у основне школе.	63
 Заштита деце која живе и раде на улици (деце у уличној ситуацији)	 64

Предговор

Овај извештај настао је у оквиру пројекта „Мониторинг остваривања права детета у процесу придруживања Србије Европској унији“, који реализује Ужички центар за права детета, а чији рад подржава Шведска у оквиру програма Београдске отворене школе „Цивилно друштво за унапређење приступања Србије Европској унији“.

Предмет извештаја је израда независне процене имплементације Акционог плана за поглавље 23 (АП 23), у деловима који се односе на права детета, закључно са крајем другог квартала 2018. године.

Након првог и другог извештаја који су публиковани половином 2017, односно у првом кварталу 2018. године, и чији су налази и закључци достављени Европској унији у процесу прикупљања писаних доприноса цивилног друштва Извештају Европске комисије о напретку Србије у преговорима о чланству у Европској унији, али представљени и јавности, заинтересованим групама и организацијама цивилног друштва; Ужички центар за права детета наставио је са праћењем реализације АП 23 и овај извештај је резултат тих напора.

Извештај је рађен на бази *анализе доступних докумената*. Овај приступ и методологија изабрани су из два разлога. Први је жеља да се утврде транспарентност и комуникативност преговарачког процеса са заинтересованом јавношћу. Други разлог је тај што је процес незавршен, и у овој фази, процењује се, ефекти предузетих активности у пракси још увек нису видљиви. Стога је извештај дескриптиван и првенствено указује на кашњења и пропусте у самој примени предвиђених активности, а тамо где је могуће и на уочене недостатке развијених инструмената, законских текстова, односно њихове добре стране. Процене домета и потенцијалних ефеката, тамо где оне постоје, донете су на основу вишегодишњег искуства аутора у раду у овој области, али напомињемо да су дате као претпоставке потенцијалног развоја ситуације, као очекивани ефекат мере.

Основ поређења је Извештај Савета за спровођење АП - Извештај број 2/2018 о спровођењу акционог плана за поглавље 23, из јула 2018. године као последњи објављени државни извештај (у даљем тексту: државни извештај).

Извештај је припремила група аутора са дугогодишњим искуством у мониторингу права детета, а који су током израде били укључени и у процес лобирања за укључивање питања из домена права детета у Акциони план за преговарачко поглавље 23, што се у процесу израде овог извештаја показало као предност.

Увод

Акциони план за поглавље 23 у процесу придруживања Републике Србије ЕУ који се односи на (људска) права и правду у својој коначној верзији препознаје права детета у обиму у којем то није био случај у приступним процесима других земаља Европске уније. Овај резултат постигнут је дугогодишњим упорним лобирањем од стране удружења грађана, пре свих Ужичког центра за права детета, Центра за права детета, Иницијатива за инклузију „ВеликиМали“, Мреже организација за децу Србије, Београдског центра за људска права, ASTRA (Anti-traffickingaction) и других организација у непосредним контактима са представницима ЕУ у Бриселу и посредно у раду са УНИЦЕФ-ом.

У првом Извештају, који се односио на информације из Извештаја број 1/2017 о спровођењу акционог плана за поглавље 23, из априла 2017. године, истакли смо да акциони план садржи неколико важних циљева, односно активности који се непосредно и првенствено тичу деце. Поред питања која се директно тичу правосуђа, веома је значајна чињеница да су одређена права из социјалне заштите у циљу изградње инклузивног друштва део овог поглавља јер неадекватна социјална заштита доводи до кршења права детета. На овај начин, у пуној мери је рефлектован приступ на бази права (Right Based Approach), што је била полазна тачка током лобирања и, иначе, приступ који користи већина удружења грађана која се дугорочно баве правима детета у Републици Србији.

Преговарачки процес за поглавље 23 отворен је средином јула 2016. године, а према Акционом плану, све тачке које се тичу деце предвиђене су за реализацију најдаље до краја 2019. године.

Права детета изостала су као предмет интересовања независног мониторинга у процесу придруживања до сада, док су скоро све друге теме из овог преговарачког поглавља већ обухваћене са неколико независних извештаја. Успостављање независног процеса праћења имплементације активности које се односе на права детета намеће се као логичан корак којим би се осигурао адекватан утицај на креаторе јавних политика у овој области.

Са задовољством констатујемо да су државни органи у свом последњем доступном извештају који пратимо у овом, трећем по реду независном извештају, кориговали одређене оцене и на основу његове садржине, рекло би се, препознале наше извештаје као користан корективни механизам.

У овом, трећем извештају, обрађене су исте тачке које су дате у првом и другом, дакле оне које се непосредно тичу права детета - малолетничког правосуђа, грађанских и управних поступака у којима деца учествују, инклузије деце и деинституционализације, подршке породици ради остваривања права детета на живот у породичном окружењу, на заштите основних права у образовању посебно рањивих група, заштите од насиља, злостављања и занемаривања, а на самом почетку и фундаментално питање организације и планирања послова од којих зависе права детета, с тим да је фокус био на новим информацијама и анализи нових докумената, односно акција, у тачкама у којима их је било.

Још једном скрећемо посебну пажњу на питање образовања деце о њиховим правима које је истакнуто и у Извешају о скринингу Србија – преговарачко поглавље 23 правосуђе и основна права, у делу који се односи на анализу стања остваривања права детета у Србији. У поменутом извештају наводи се да деца у Србији имају „веома низак степен свести о својим правима...“ Комитет за права детета препознаје исти проблем, па тако у Закључним запажањима из 2017. године¹ иде и корак даље, препоручујући Србији да успостави системско решење за учење о правима детета на свим нивоима образовног система за сву децу.

Истакли смо и да је, имајући у виду важност учења о правима детета и ширења информација о њима упутно, у наставку реализације плана, где год је то могуће, потребно уврстити активности којима би се допринело да се у наредном периоду на системски начин уведе учење о правима детета, као и активности сензибилизације и оснаживања медија како би се осигурала осетљивост на питања права детета. Документи које обрађујемо у овом извештају, а ту пре свега мислимо на нацрт Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља, истичу компоненту превенције кроз упознавања деце са

¹ Concluding Observations on Combined Second and Third Period Report of Serbia, Committee on the Rights of a Child, Geneva, February 2017

правима и процедурама, али овај документ се односи само на једно право детета, док, сматрамо, свест деце треба да буде подигнута на општем нивоу, односно да се односи на сва права. Учење о правима, пак, треба да пође од основног концепта људских права, што подразумева истовремено развијање двеју компонената - свести о постојању и заштити сопствених права и свести деце о томе да и сва друга лица имају иста та права, те да својим поступцима не треба да угрожавају права других. Учење о правима укључује, сматрамо, и развој грађанске свести код деце и активног и одговорног приступа животу од њиховог раног узраста.

Сматрамо да је кроз Поглавље 23, које се тиче правосудног система, могла бити унапређена заштита права на приватност учесника у поступцима, али да је та прилика пропуштена. Како је тај проблем у тренутку отварања поглавља, а и у овом моменту, мање на нивоу законског текста, а више проблем непримењивања законских одредаба, могуће је да је превид учињен из разлога што је проблем био израженији током преговора око садржине плана него што је у овом моменту. Ипак, у имплементацији постављених циљева у наредном периоду свакако се може повести рачуна и о овом праву детета, те се заштита приватности може као „заједничка тема” повезати са свим предстојећим активностима.

У погледу начина и садржине самих извештаја које пратимо, истичемо да се обим и квалитет информација које извештај садржи веома разликују по појединим тачкама, што је био случај и са претходним државним извештајима. Уочено је да поједине тачке не дају све информације које су чак јавно доступне у погледу активности које описују, док друге садрже прегршт често нерелевантних, неактуелних и несистематизованих података који отежавају анализу затеченог стања у моменту закључења актуелног извештаја.

Извештај је структуриран тако што на почетку дајемо контекст у којем се Акциони план за поглавље 23 (у даљем тексту: АП 23) имплементира. Након тога, обрађене су тачке које се непосредно тичу деце, на тај начин да су пренете информације које садржи последњи државни извештај (Извештај број 2/2018 о спровођењу акционог плана за поглавље 23, из јула 2018. године), дат је осврт на динамику активности и њихову усклађеност са планом, а потом и анализа у којој мери оне одговарају потребама деце и анализа потенцијалних ефеката предузетих мера, где је то било могуће.

Сажети преглед по тачкама

Легенда

- – активност није реализована
- – активност је успешно реализована
- – нема довољно података у Државном извештају
- – активност се не реализује или се касни са реализацијом
- – активност се реализује, али постоје битни недостаци у реализацији

Број мере	Назив мере	Оцена
3.6.2.1.	Савет за права детета	
Унапређење подршке породици и алтернативне бриге о деци		
3.6.2.2.	Организовање услуга подршке за децу, одрасле и старе особе са интелектуалним сметњама и њихове породице, у циљу превенције институционализације	
3.6.2.3.	Центар за подршку породици	
3.6.2.4.	Унапређење новчаних давања угроженим породицама	
3.6.2.5.	Унапређење система хранитељства	
3.6.2.6.	Унапређење рада резиденцијалних институција	
3.6.2.7.	Процена постојећих ресурса у резиденцијалним установама за децу	
3.6.2.8.	Развијање капацитета пружалаца услуга социјалне заштите	

3.6.2.9.	Унапређење система вођења случаја у центрима за социјални рад, како би се планирање заштите „преоријентисало“ са институционализације на подршку породицама у ризику	
Правосуђе по мери детета - малолетничко правосуђе		
3.6.2.10.	Усвајање измена и допуна Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица	
3.6.2.11.	Унапређење рада Савета за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција	
3.6.2.12.	Повећање примене васпитних налога и давање приоритета ресторативном приступу у поступању са малолетним учиниоцима кривичних дела	
3.6.2.13.	Донети подзаконске акте којима се ближе уређује примена васпитних налога у складу с приступом који примену васпитних налога ставља у контекст одговорности заједнице	
3.6.2.14.	Спровођење обука за специјализацију судија и тужилаца, полицијских службеника и адвоката који поступају у малолетничким предметима	
3.6.2.15.	Донети подзаконске акте којима се ближе уређује примена васпитних налога у складу с приступом који примену васпитних налога ставља у контекст одговорности заједнице	
3.6.2.16.	Дефинисање практичних смерница за саслушање деце, заснованих на примерима добре праксе ЕУ земаља и обезбеђење услова за једнообразну примену мера заштите у циљу заштите деце жртава/сведока у кривичном поступку од секундарне виктимизације	
3.6.2.17.	Спровођење обука и информативних сесија о заштити деце жртава/сведока у кривичном поступку за полицијске службенике, јавне тужиоце, заменике јавних тужилаца, судије и запослене у центрима за социјални рад и дистрибуција едукативног материјала у циљу избегавања секундарне виктимизације	

3.6.2.18.	Оснивање посебног одељења за извршење мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи која се изриче малолетним лицима у оквиру Специјалне затворске болнице.	✓
3.6.2.19.	Израда и примена специјализованих програма третмана и програма припреме за отпуст малолетних учинилаца кривичних дела	✓ !
3.6.2.21.	Увођење посттрауматског саветовања и подршке за децу жртве/сведоке у кривичном поступку у оквиру услуга за подршку породици	✗
Тачке Акционог плана повезане са имплементацијом тачака од важности за малолетничко правосуђе		
3.3.1.11. и 3.1.1.12.	Обуке запослених за примену специјализованих програма третмана за осуђена лица и осетљиве категорије осуђених лица	✓ !
3.5.2.21.	Спровођење обука за јавне тужиоце, заменике јавних тужилаца, полицијске службенике и репрезентативна удружења новинара у погледу спречавања цурења информација	✓ !
Грађански судски поступци		
3.6.2.20.	Унапредити заштиту деце у грађанским и управним судским поступцима кроз уједначавање судске праксе у погледу примене права детета да изрази своје мишљење и права да се то мишљење узме у обзир у судском поступку	!
3.6.2.22.	Унапређење праксе за вођење података у судовима тако да се води евиденција о поштовању принципа „најбољег интереса детета“ у грађанском поступку	✓ !
3.6.2.23. до 3.6.2.27.	Унапређење система заштите деце од злостављања и занемаривања, односно насиља	✓
3.6.2.28.	Успостављање механизма за решавање случајева нестале новорођенчади из породицишта – а у вези са пресудом: <i>Зорица Јовановић прошив Србије</i>	✗

Инклузивно образовање и заштита од дискриминације		
3.8.2.13, 3.8.2.14. и 3.8.2.15.	Педагошки асистенти	
3.8.2.16.	Израда Правилника о препознавању дискриминације у образовању	
3.8.2.17.	Олакшан упис деце из ромске популације у средње школе	
3.8.2.18. и 3.8.2.19.	Превенција раног напуштања образовног система	
3.8.2.22. и 3.8.2.24.	Унапређење образовног статуса Рома	
3.8.2.20.	Рани развој и образовање	
3.8.2.21.	Повећање обухвата деце у образовном систему од обавезног предшколског до високог образовања	
3.8.2.23.	Обезбеђење средстава за услуге у заједници, усмерених на социјалну инклузију деце Рома	
3.8.2.26.	Развој системских модела подршке за децу и ученике мигранте/повратнике	
3.8.2.27.	Отварање Центра за ромски језик	
3.8.2.28.	Увођење изборног предмета <i>Ромски језик са елементима националне културе</i> у основне школе	
Заштита деце која живе и раде на улици (деце у уличној ситуацији)		
3.8.2.44. и 3.8.2.45.	Активности на заштити деце која живе и/или раде на улици	

Преглед имплементације Акционог плана за поглавље 23 по одабраним тачкама

3.6.2.1. Савет за права детета

Оцена у државном извештају: *Активности се успешно реализује.*

Наша оцена: *Постоји каšnњење у имплементацији, али су активности Савета у другој половини 2017. и првој половини 2018. године знатно интензивирале.*

Кључно запажање: *Неоходно је променити концепт Савета за права деце из саветодавног у међуминистарско координативно тело које би имало моћност да доноси одлуке и утиче на њихово спровођење.*

У складу са Акционим планом за Поглавље 23 „Правосуђе и основна права“ у тачки 3.6.2.1. предвиђене су активности које се односе на Савет за права детета Владе Републике Србије, и то унапређивање рада Савета за права детета и осигуравање његове улоге у праћењу ефеката реформи, даљем обликовању политика, као и кроз обезбеђивање адекватних ресурса за спровођење ефикасног надзора и праћење примене акционих планова и стратегија у области права детета.

Савет за права детета поново је формиран на седници Владе Републике Србије 9.11.2016. године („Службени гласник РС“ бр. 91/16 од 10.11.2016. године). Председник Савета је министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, а чланове Савета чине представници Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Министарства правде, Министарства здравља, Министарства омладине и спорта, Министарства унутрашњих послова, Министарства за државну управу и локалну самоуправу, Министарства културе и информисања, Министарства финансија, Канцеларије за људска и мањинска права, Републичког завода за

статистику, Републичког завода за социјалну заштиту, Правног факултета у Београду, Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију у Београду, Факултета политичких наука у Београду, Центра за права детета, Мреже организација за децу Србије (МОДС), Савета друштва за помоћ ментално недовољно развијеним особама и истакнути експерти у области права детета.

Крајем децембра 2016. године одржана је конститутивна седница Савета. У јуну 2017. године Министарство за рад, запошљавање, бораčka и социјална питања формирало је Радну групу за израду Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља и пратећег акционог плана. Током јесени припремљен је и дат на коментаре Други радни нацрт стратегије. У овом моменту као Општи циљ предвиђено је да је “обезбеђен континуирани свеобухватни одговор друштва на насиље према деци, у складу са динамиком изазова, ризика и претњи, кроз унапређен систем превенције, заштите и подршке”. Детаљнији приказ концепта стратегије дат је у делу овог извештаја који се односи на заштиту деце од насиља.

Такође, започете су активности на доношењу новог Националног плана акције за децу (НПА), тиме што је почетком 2018. препоручено да Министарство за рад, запошљавање, бораčka и социјална питања формира радну групу која би започела његову израду. Ова група је и формирана у јуну 2018. године.

Оцене које су дате у извештају из марта 2018. године, у погледу потребе за изменом функције/надлежности Савета из искључиво саветодавног у тело са надлежностима у координацији и имплементацији одлука, остају, иако су новом Одлуком о образовању Савета за права детета из јануара 2018. године, проширени задаци Савета, и то у домену праћења имплементације Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља, стања у области заштите права деце у уличној ситуацији и праћења спровођења националних одредаба за спречавање злоупотребе децјег рада. Исто се може рећи и у погледу транспарентности и видљивости рада Савета, које су оцењене недовољним, а та оцена остаје и у овом моменту.

У прва два квартала 2018. године Савет је интензивирао рад, донео одлуке и покренуо неколико иницијатива из домена својих надлежности, укључујући и усвајање Нацрт стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља 2018-2022. године, што су свакако позитивни помаци у раду у односу на претходни период.

Унапређење подршке породици и алтернативне бриге о деци

3.6.2.2. Организовање услуга подршке за децу, одрасле и старе особе са интелектуалним сметњама и њихове породице, у циљу превенције институционализације

Оцена у државном извештају: *Активности се реализују.*

Наша оцена: *Активности се реализују планираном динамиком без систематског праћења ефикасије.*

Кључно запажање: *Ресурси који стоје на располагању не користе се на начин који би омогућио њихово максимално искоришћавање.*

Планиране активности требало је спровести кроз:

- организовање дневних боравака;
- организовање инклузивних радионица;
- укључивање деце са развојним сметњама која су у ризику од издвајања из породице у постојеће услуге у заједници;
- организовање услуга за рану рехабилитацију деце са сметњама у развоју и за подршку останку у породичном окружењу;
- организовање мреже клубова инклузивних садржаја у локалним заједницама за децу, одрасле и старе са интелектуалним сметњама и родитеље;
- организовање едукативних радионица за родитеље за одговорно родитељство и учешће у рехабилитацији детета са сметњама у развоју.

Државни извештаји дају опис активности по годинама, а последњи извештај из 2018. године доноси податке који се односе на последњи посматрани период.

У њему се наводи да је у току процес лиценцирања свих пружалаца услуга социјалне заштите у РС и, у складу са тим, успостављена база података о локалним услугама која је доступна

на сајту Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

Према последњим подацима Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања (које издаје лиценце пружаоцима услуга након провере од стране инспекције социјалне заштите), у Србији је регистровано 359 лиценцираних пружалаца услуга (март 2018. године), што је за 52 више него крајем 2017. године.

У погледу лиценцираних услуга у претходном извештају издвојили смо следеће податке:

- услуга становања уз подршку - 7,
- услуга помоћи у кући – 68,
- услуга свратишта – 2
- услуга дневног борава за децу и младе са проблемима у понашању – 4
- услуга лични пратилац детета – 9
- услуга прихватилишта – 10
- услуга дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју – 34
- услуга персонални асистент – 12
- услуга домског смештаја – 212
- услуга СОС телефона за жене са искуством насиља – 1.

Иако је најављено убрзано лиценцирање услуга, поређењем последњих доступних података о лиценцираним услугама и података из извештаја сачињеног у 2016. години под називом „Мапирање услуга социјалне заштите у надлежности јединица локалне самоуправе у РС“, закључује се да је преостало још много тога да се учини у погледу завршетка овог посла.

Остаје оцена да се активности у овој тачки одвијају у великој мери према плану. Сваке године се опредељују планирана средства која се пласирају у складу са планом, што је настављено и у првој половини ове године. Ипак, и даље остаје запажање да нема праћења ефеката постигнутих пласираним средствима, односно недостаје мерење промене коју установљене услуге доносе особама којима су намењене, као и самој заједници. Сматрамо да нарочиту пажњу треба посветити географској распрострањености услуга. Наиме, како се ради о услугама које треба да буду доступне у локалној заједници,

збирни бројеви о броју услуга на територији целе Републике мало тога говоре о потенцијалима, односно ресурсима конкретне локалне заједнице, што упућује на потребу промене начина приказа података. Ипак, спискови услуга социјалне заштите које су лиценциране могу анализом дати податке и о географској распрострањености.

3.6.2.3. Центар за подршку породици

Оцена у државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Дошло је до смањења интензитета активности.*

Кључно запажање: *Активности су формалне природе, а постигнути резултати се не користе у сврху за коју су предвиђени.*

У оквиру ове тачке АП 23 предвиђено је следеће:

Пилотирање центара за подршку породици у циљу:

- таргетирања популације из вишеструко депривираних средина (посебно обраћајући пажњу на доступност ромским породицама и деци);
- подршке родитељу који трпи породично насиље;
- подршке деци у ризику од напуштања школе;
- подршке породицама у ризику од раздвајања (деци и родитељима);
- подршке деци жртвама кривичних дела;
- подршке деци са сметњама у развоју из вулнерабилних породица и у ризику од смештаја у установу.

Државни извештај у последњем извештајном периоду констатује да је кључна услуга „породични сарадник“ била прекинута, па покренута уз обезбеђено финансирање од стране УНИЦЕФ-а, и то у смањеном обиму у односу на претходни период.

Подсећамо на то да је на крају пилотирања услуге изведена студија која показује да услуга породичног сарадника доприноси

спречавању уласка деце у формални систем заштите, односно очувању породице, да доприноси оснаживању родитељских компетенција, унапређењу здравственог стања чланова породице, редовности похађања школе, па чак и школског успеха код деце – што су све важни индикатори добробити породица. Услуга је према евалуацији оцењена веома успешном и у раду са ромским породицама, а које су чиниле око 40% узорка свих породица. Планирано је да ова услуга као услуга интензивне подршке породици у ризику буде финансирана са националног нивоа и ова новина би требало да буде реализована кроз доношење новог Закона о социјалној заштити.

Забрињавајуће је што за ову услугу није обезбеђено финансирање на системски начин, већ кроз средства донатора, која су ограничена и временски орочена.

3.6.2.4. Унапређење новчаних давања угроженим породицама

Оцена у државном извештају: *Активност је делимично реализована.*

Наша оцена: *До сада предузете активности нису довољне.*

Кључно запажање: *Предузете активности касне и нису довољне ради реализације циља.*

Овом тачком планирано је унапређење система новчаних давања намењених угроженим породицама деце са инвалидитетом у складу са принципима социјалне инклузије, кроз измене и допуне закона о социјалној заштити и Закона којим се уређује финансијска подршка породицама са децом. Време реализације - 3. и 4. квартал 2017. године.

Закон о финансијској подршци породици с децом је усвојен². Новине које он доноси могу се у целини сматрати унапређењем у односу на старији закон. Оно што ипак брине је да износи додатака, као

² Закон је објављен у „Службеном гласнику РС“ бр. 113/2017

ни дефинисани приходовни цензуси немају у виду реалне трошкове живота породице, тако да породице које могу стећи права дата овим законом, а која су намењена социјално угроженим породицама са оствареним децјим додацима, још увек немају довољно за минималну месечну потрошачку корпу.

У току је рад на изменама Закона о социјалној заштити, како се наводи у државном извештају. Динамика израде овог текста не иде према плану јер је његово усвајање било планирано за прву половину 2017. године. У првој половини 2018. године Влада и надлежно министарство су радили на даљој разради законског и подзаконског оквира који дефинише ово питање, али практични исходи још увек нису видљиви у пракси, тако да је утицај на кориснике још увек мало видљив, па наша оцена по овој тачки АП остаје иста као у претходном извештају.

3.6.2.5. Унапређење система хранитељства

Оцена у државном извештају: *Активност је у потпуности реализована.*

Наша оцена: *Активности су реализоване.*

Кључно запажање: *Активности су представљене неамбициозно и своде се на израду 3 концептних документа који немају обавезујуће дејство, а досадашња пракса говори да такве активности остају „мртво слово на папиру“.*

Овом тачком предвиђено је:

Унапређење система хранитељства кроз повећање доступности и квалитета услуга за децу са сметњама у развоју и њихове породице кроз:

- јачање капацитета регионалних центара за хранитељство (Центри за породични смештај и усвојење) и центара за со-

- цијални рад;
- развој процедура и смерница за хранитељство као подељену бригу између хранитељске и биолошке породице.

Оцена Државног извештаја је да се активности успешно реализују. Од важних информација, наводи се да су развијене Смернице за повремени породични смештај. Кроз пилот обуку прошле су 24 породице, а планирано је било да укупно њих 200 буде припремљено за повремено хранитељство до средине 2017. године. Извештај не даје податак да ли је план и остварен.

Оценили смо у прошлом извештају, а та оцена остаје и сада, да је друга активност припремом и публиковањем смерница испуњена у целости, док је прву на основу доступних података немогуће у потпуности оценити.

Други, сматрамо, значајан документ за унапређење хранитељства су Смернице за сродничко хранитељство. И овај документ је израђен са циљем „јачање компетенција професионалаца у социјалној заштити и информисање и едуковање деце, родитеља и старатеља у информисање и едуковање пружалаца услуге хранитељског смештаја”. Базиран је на нормативном оквиру РС и бројној стручној литератури која укључује и Смернице Уједињених нација о алтернативној бризи о деци као основни међународни стандард у овој области. Занимљиво је да државни извештај не придаје значај овом документу, те га ни у последњем извештају не наводи.

Поновићемо оцену о домету планираних активности у овој тачки - сматрамо да је израда три концепт документа недовољна да би се постигло унапређење услуге. Пређашња искуства упућују на опрез када говоримо о домету овако конципираних активности. Пракса показује да професионалци понекад не познају ни законске текстове на основу којих обављају своје надлежности ни подзаконске акте и протоколе по којима треба да поступају, а смернице овог типа на терену врло често остају занемарене.

3.6.2.6. Унапређење рада резиденцијалних институција

Оцена у државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Овим подацима у државном извештају указује на то да није систематски рађено на остваривању активности из ове тачке плана.*

Кључно запажање: *Редовне и уходане активности надлежног министарства, као што су конкурси за пројекте који служе унапређењу система социјалне заштите, не рефлектују (а требало би) у довољној мери овде постављене циљеве.*

Следеће активности су предвиђене овом тачком Акционог плана:

Унапредити квалитет рада са корисницима на институционалном смештају у циљу ефикаснијег укључивања у заједницу кроз:

- пружање психосоцијалне подршке за друштвену реинтеграцију;
- организовање контаката ван установе и укључивање у локалне услуге подршке, попут дневних боравака и клубова;
- укључивање у културне и спортске манифестације и кампове.

Подаци изнети у Државном извештају не показују систематски приступ овом питању. Наводе се појединачне активности које јесу у вези са циљевима ове тачке АП, али без логично повезаних целина и нису на систематски начин интегрисане у систем социјалне заштите.

Поновићемо, јер сматрамо важним запажање из претходног извештаја - а до којег смо дошли прегледом конкурса надлежног министарства који је расписан за унапређење система социјалне заштите - сматрамо да овај циљ АП није у предметном конкурс у довољној мери препознат и имплементиран. Циљ конкурса је дефинисан као „Успостављање услуга социјалне заштите, успостављање и развој иновативних услуга социјалне заштите и развој

и унапређење постојећих услуга социјалне заштите и побољшање њиховог квалитета”. Циљ је постављен широко, па је, сматрамо, пропуштена прилика да се да приоритет активностима које су дефинисане овом тачком АП. На тај начин, поново се сусрећемо са једном од основних карактеристика система заштите деце у Србији - партикуларност - не постоји повезаност активности и напора у неопходној мери да не би дошло до расипања ионако ограничених ресурса.

3.6.2.7. Процена постојећих ресурса у резиденцијалним установама за децу

Оцена у државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Реализоване су припремне активности, али се закључује да стварни њмак за кориснике не постоји. Чак ни институције не извештавају о овим институцима.*

Кључно запажање: *Неопходно је променили концепт Савета за права деце из саветодавног у међуминистарско координационо тело, које би имало могућност да непосредно доноси и утиче на спровођење одлука.*

У овој тачки се очекује да буде урађено следеће:

Процена постојећих ресурса у великим малим резиденцијалним установама за децу и израда препорука о томе на који начин они могу бити употребљени у процесу преласка са институционалне на заштиту у заједници. (Период реализације је од 2015. до 2019. године.)

Како се наводи у државном извештају, од четири установе у којима се пилотира услуга породични сарадник, три су у процесу трансформације, једна је већ трансформисана. Све 4 установе свој процес трансформације усмеравају ка развоју Центра за дете и

породицу. У сарадњи са УНИЦЕФ-ом урађена је анализа ресурса у 5 великих установа за децу са сметњама у развоју. Израђене су препоруке за њихову даљу измену. Завршена је процена коришћења ресурса у установама за децу у пружању подршке породицама са децом која су у ризику од смештаја у институције. Оквир за измену резиденцијалних установа за децу развијен је у блиској сарадњи са УНИЦЕФ-ом. УНИЦЕФ је завршио Анализу трошкова смештања деце у институције у односу на трошкове пружања подршке породицама да се спречи смештај. Процена, заједно са плановима трансформације појединачних институција, представља основ за развој мастер плана за трансформацију резиденцијалних институција. Министарство је оформило Радну групу за израду измена и допуна Закона о социјалној заштити у оквиру које је поведена дискусија о трансформацији појединих резиденцијалних институција у центре за децу и породицу, као и о законским изменама које ће правно омогућити трансформацију. Актуелно, урађен је Нацрт закона о изменама и допунама Закона о социјалној заштити којим су прописане одредбе за оснивање Центра за децу, младе и породицу.

Све наведене активности имају карактер припремних, активности којима се уређује систем, али које не дају резултате на нивоу корисника. Поред овога, оне трају предуго и стиче се утисак да се држава нерадо упушта у реформу овог сегмента социјалне заштите.

3.6.2.8. Развијати капацитете пружалаца услуга социјалне заштите

Оцена у државном извештају: *Ова активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Сагласни смо са оценом из државног извештаја.*

Кључно запажање: *Неопходно је идуће године сагледавати ефекте активности које су описане.*

Нема нових информација у последњем државном извештају о овој активности. Главни ослонац за реализацију предвиђеног је пројекат Социјална инклузија (финансиран у оквиру ИПА 12 програма), а учињен је и системски помак, па је у буџет уведена (у оквиру програма 0902, програмска активност 005, циљ 1, мера 2) мера која подразумева издвајање средстава за обуку преко 2000 запослених у центрима за социјални рад. Циљ је сваке од наредне три године³ обучити 1150 особа спровођењем акредитованих програма обуке (тако да су током три године свих 2000 практичара похађали најмање две обуке). У Републичком заводу за социјалну заштиту акредитована су укупно 143 програма обуке.

У новом извештају наводи се и да постоји 500 обучених социјалних радника који као породични сарадници пружају услугу интензивне подршке најрањивијим породицама.

На основу описаних активности, наша оцена је у овој тачки сагласна са оценом у државном извештају. Похвално је то што је у овој тачки препознато и да је неопходно да се сви планирани напори „уведу” у буџет. Остаје да се током 2018. године испрати да ли је обука реализована како је планирано овом активношћу.

3.6.2.9. Унапређење система вођења случаја у центрима за социјални рад, како би се планирање заштите „преоријентисало” са институционализације на подршку породицама у ризику.

Оцена у државном извештају: *Активности се успешно реализује.*

Наша оцена: *Постављен је оквир за унапређење система, али не постоји довољно података за прецизнију оцenu.*

Кључно запажање: *Не постоје јавно доступни подаци потребни за доношење закључака.*

³ Извештај термилошки није ажуриран јер је већи део планираног времена протекао, остала је још једна година.

Државни извештај даје кратак преглед активности за период од 2015. године, наводи да је израђена Инструкција за центре за социјални рад о подршци породицама у ризику од раздвајања, за коју се очекује да ће бити потписана од стране министра почетком наредне године, када постаје и обавезујућа. Дефинисани су индикатори који могу да помогну водитељу случаја у ЦСР да препозна дете које је у ризику од смештаја у установу и да приоритетизује рад са датом породицом. Дефинисана је обука за запослене ради примене инструкције. Као и већина тачака у којима се бележи напредак, и ове активности су део УНИЦЕФ ИПА 2013.

Изузетно забрињава чињеница која се понавља - да министарство надлежно за социјалну заштиту не доставља податке из домена своје надлежности, а за потребе израде извештаја. Како се ради о континуираном пропусту, остаје нејасно и зашто Влада толерише овакво поступање надлежне институције.

Иако је ситуација у погледу примене инструкција идентична, тј. државни извештај не даје нити једну нову информацију у вези са овом тачком – сама оцена Савета у новом државном извештају је од неповољне промењена у повољну.

Новина у последњем државном извештају је то да је акредитован програм обуке „Планирање сталности у центрима за социјални рад”, а Удружење стручних радника социјалне заштите Србије као носилац ауторских права ће обезбедити потврде о похађању ове обуке за 511 стручњака из система социјалне заштите. Истовремено, и овај програм обуке биће понуђен и стално доступан стручњацима у центрима за социјални рад и осталим заинтересованим, у складу са правилима акредитације, али се не наводе планови за реализацију обука.

Правосуђе по мери детета - малолетничко правосуђе

3.6.2.10. Усвајање измена и допуна Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица

Оцена у државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Активности су у озбиљном закашњењу.*

Кључно запажање: *Припремљени нацрт закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица одговара реформским тенденцијама.*

Акционим планом у тачки 3.6.2.10. предвиђени су усвајање измена и допуна Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у циљу преиспитивања врста и система кривичних санкција за малолетнике, увођење ширег спектра посебних обавеза, увођење нових васпитних налога и усклађивање са одредбама новог Законика о кривичном поступку. Као рок за реализацију активности одређен је крај 2015. године.

Активност није реализована, а нова информација у државном извештају је та да ће Закон бити усвојен у трећем кварталу 2018. године. Нацрт Закона је био припремљен, а јавна расправа је одржана крајем јануара 2017. године. Постављање нових рокова из разлога нових законодавних реформи доводи у питање квалитет сагледавања свеобухватности процеса реформе правосуђа. Вишегодишње кашњење са реализацијом овог постављеног циља озбиљно угрожава даљи процес реформе малолетничког правосуђа, те је неопходно посвећеније, ефикасније и интензивније радити на његовом остваривању.

3.6.2.11. Унапређење рада Савета за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција

Оцена у државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Активност је померена са „мртве тачке“.*

Кључно запажање: *Савет је коначно формиран.*

Акционим планом у тачки 3.6.2.11. предвиђено је унапређење рада Савета за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција према малолетницима у циљу остваривања координације државних органа, правосуђа и невладиног сектора у поступању са малолетним учиниоцима кривичних дела.

У последњем извештајном периоду дошло је до значајног напретка у реализацији ове активности - основан је Савет за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција према малолетницима. У првој половини 2018. године Савет је имао неколико састанака и донео неколико одлука и закључак о приступању и разматрању почетног нацрта предлога који ће бити упућен Радној групи и јавности поводом измена Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица.

У наредном периоду остаје да се испрати рад овог тела и његово функционисање у пракси.

3.6.2.12. Повећање примене воспитних налога и давање приоритета ресторативном приступу у поступању са малолетним учиниоцима кривичних дела

Оцена у државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Активности се реализују, али је тешко дати процену због начина презентовања података.*

Кључно запажање: *Неуједначена је примена предвиђених мера на територији Републике Србије. Такође, државни извештај не прати постављене индикаторе.*

Акционим планом у тачки 3.6.2.12. одређена је активност повећања примене воспитних налога и давања приоритета ресторативном приступу у поступању са малолетним учиниоцима кривичних дела у циљу њихове реинтеграције и смањења стопе рецидивизма. Релизација овог циља планирана је кроз континуирани рад, почев од последњег квартала 2014. године, и то кроз дефинисање улоге органа старатељства као надлежног за организацију примене воспитних налога, уређење питања финансирања, унапређену примену алтернативних санкција, унапређење мере прикупљања података спроведене уз увођење нових механизма за праћење. Ради адекватног мерења повећања примене воспитних налога и давања приоритета ресторативном правосуђу постављено је неколико индикатора резултата, и то:

- проценат примене воспитних налога у укупном броју кривичних пријава за кривична дела учињена од стране малолетника (циљ: 15% до краја 2017. и 20% до 2020);
- регулисана улога система социјалне заштите, укључујући и органе старатељства кроз унапређење процедура везаних за органе старатељства;
- регулисано је питање финансирања примене;
- проценат примене посебних обавеза повећан. Циљ: 25% до 2017. године.

У претходним извештајима дали смо детаљне податке о реализованим активностима које су садржане у државном извештају до краја 2017. године.

У новом државном извештају дат је преглед реализованих активности, али су изнети подаци неупоредиви са претходним због другачије методологије израде извештаја, те се не може јасно видети које су активности предузете у другој половини 2017. године, нити се прецизно може оценити квалитативни напредак у постављеним циљевима. Извештај државе у овој области и даље није у довољној мери јасан и не прати постављене индикаторе резултата. Ово озбиљно доводи у питање да ли у државним органима уопште постоје јасно постављене смернице за праћење остварености постављених циљева, прикупљање података у складу са постављеним индикаторима и смернице за припремање извештаја, како би се обезбедило јасно праћење напретка у постављеним циљевима и ниво њихове остварености у свим сегментима и то да ниво постигнутих резултата буде јасно видљив у сваком извештају и упоредив са претходним.

На основу извештаја, може се закључити да је у 2017. години значајно порастао број изречених васпитних налога и васпитних мера посебних обавеза у градовима који су укључени у пројекат пилотирања васпитних налога (Београд, Ниш, Нови Сад, Крагујевац).

Анализом добијених података, уочљиво је да је у Крагујевцу и Нишу већи број изречених васпитних налога у односу на број изречених васпитних мера посебних обавеза, док је у Новом Саду тај однос обрнут – значајно је више изречених посебних обавеза. Када је реч о Београду, број изречених васпитних налога и васпитних мера посебних обавеза је уједначен. Учешће пружалаца услуга на реализацији васпитних налога и посебних обавеза у Крагујевцу и Београду је веома значајно.

У извештајном периоду посебна пажња била је посвећена евалуацији споразума о међусекторској сарадњи закључених на локалном нивоу. Након последњег састанка локалних тимова, на којем је уочена потреба додатног ангажовања на овом плану, све средине су радиле на обогаћивању мреже партнера и унапређењу квалитета узајамне сарадње. Може се закључити да је, у односу на почетак пројекта, број установа и организација са којима се сарађује на примени васпитних налога и васпитних мера посебних обавеза много већи.

Настављен је рад и на унапређењу компетенција стручних радника за примену васпитних налога и рад са малолетницима са проблемима у понашању. Обуке су рађене по акредитованим програмима. Урађена је и радна верзија „Смерница за израду налаза и мишљења“.

Рад на унапређењу ове области и даље се не спроводи систематски и ујединачено у свим подручјима Републике Србије. У том смислу, неопходно је укључити сва географска подручја у процес унапређења примене васпитних налога, посебно подручја источне и југоисточне Србије, у којима скоро да нема примене овог института. Такође је неопходно наставити интензиван рад на повећању капацитета професионалаца за примену васпитних налога и васпитне мере посебна обавеза. Извештај не садржи податке на основу којих би се оценило да ли постоји помак у односу на повећање капацитета професионалаца из центара за социјални рад за смањење времена потребног за достављање налаза и мишљења који је у претходном периоду констатован као изазов.

3.6.2.13. Донети подзаконске акте којима се ближе уређује примена васпитних налога у складу с приступом који примену васпитних налога ставља у контекст одговорности заједнице.

Оцена у државном извештају: *Активност није реализована.*

Наша оцена: *Сагласна је са оценом у државном извештају.*

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку још увек није усвојен. Израда подзаконских аката зависи од коначног текста и концепције закона. За изостанак резултата по овој тачки АП у државном извештају нема образложења иако је рок за израду закона и подзаконских аката био први квартал 2017. године.

3.6.2.14. Спровођење обука за специјализацију судија и тужилаца, полицијских службеника и адвоката који поступају у малолетничким предметима

Оцена у државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Сагласна је са оценом у државном извештају.*

Акционим планом у тачки 3.6.2.14. одређена је активност спровођења обука за специјализацију судија и тужилаца, полицијских службеника и адвоката који поступају у малолетничким предметима. Као индикатор резултата одређено је да: „Све судије и тужиоци који поступају у малолетничким предметима буду лиценцирани за рад са малолетницима и да 30 полицијских службеника годишње прође сертификацију”.

У државном извештају за претходни период констатовано је да се ова активност успешно реализује, наводећи нове обуке и тренинге који су у међувремену организовани.

Ова активност се у извештајном периоду реализује у складу са динамиком предвиђеном Акционим планом.

3.6.2.15. Дефинисање практичних смерница за саслушање деце, заснованих на примерима добре праксе ЕУ земаља и обезбеђење услова за једнообразну примену мера заштите у циљу заштите деце жртава/сведока у кривичном поступку од секундарне виктимизације

Оцена у државном извештају: *Активност је у потпуности реализована.*

Наша оцена: *Сагласна је са оценом дајом у државном извештају.*

Кључно запажање: *У овом моменту нису на располагању подаци који би указали на ефекте активности; активности су сprovedене према плану.*

У последњем државном извештају по овој тачки наводи се реализација неколико семинара на ове теме, с тим што је нејасно због чега се дају те информације када је констатовано да је активност у потпуности реализована још раније, а односи се конкретно на дефинисање практичних смерница, а не на обуке кадрова.

3.6.2.16. Спровођење обука и информативних сесија о заштити деце жртава/сведока у кривичном поступку за полицијске службенике, јавне тужиоце, заменике јавних тужилаца, судије и запослене у центрима за социјални рад и дистрибуција едукативног материјала у циљу избегавања секундарне виктимизације

Оцена у државном извештају: *Активност се успешно реализује*

Наша оцена: *Сагласна је у погледу реализација активности.*

Кључно запажање: *Није могуће најправилни процену ефеката у овом моменту.*

У државном извештају по овој тачки наводи се да су у сарадњи са УНИЦЕФ-ом, током првог квартала припремљене обуке за стручњаке у области дејне заштите на тему пружања подршке деци жртвама и сведоцима кривичних дела које ће бити реализоване до краја јуна 2018. године.

Нејасно је због чега се у државном извештају констатује да је „активност успешно реализована“, када је реч о континуираној активности, која је планирана да се проводи до краја првог квартала 2019. године.

3.6.2.17. Ојачати кадровске капацитете Управе за извршење кривичних санкција у циљу унапређивања поступања према малолетницима и права малолетника кроз континуирану обуку службеника у свим заводским установама где су смештени малолетни учиниоци кривичних дела

Оцена у државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Оцену није могуће дати, јер не постоји нићи један извор информација мимо државног извештаја, који је могао да буде коришћен као алтернативни.*

Према подацима датим у последњем државном извештају, није могуће дати оцену успешности реализације ове тачке акционог плана.

3.6.2.18. Оснивање посебног одељења за извршење мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи која се изриче малолетним лицима у оквиру Специјалне затворске болнице (IV квартал 2017. године)

Оцена у државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Оцену није могуће дати, јер не постоји нићи један извор информација мимо државног извештаја, који је могао да буде коришћен као алтернативни.*

Обезбеђени су одвојени услови смештаја за ову категорију малолетника у оквиру Специјалне затворске болнице.

3.6.2.19. Израда и примена специјализованих програма третмана и програма припреме за отпуст малолетних учинилаца кривичних дела

Оцена у државном извештају: *Активност је делимично реализована.*

Наша оцена: *Урађене су припреме за реализацију активности.*

Кључно запажање: *Мора се сачекати са првим конкретним активностима ради давања адекватније оцене наредика на овом пољу.*

Акционим планом у тачки 3.6.2.19. одређена је активност израде и примене специјализованих програма третмана и програма припреме за отпуст малолетних учинилаца кривичних дела. Као индикатор резултата, поред израде наведених програма, је и њихова примена у свим заводским установама где су смештени малолетни учиниоци кривичних дела.

У државном извештају је констатовано да се ова активност успешно реализује. Управа за извршење кривичних санкција је предузела активности да се у склопу twinning пројекта, којим ће се унапредити рад Центра за обуку и стручно усавршавање запослених, омогући шири примена специјализованих програма, што је значајно за третман свих осуђених лица, а нарочито малолетних, која спадају у посебно рањиву категорију. У оквиру пројекта предвиђена је израда специјализованих програма третмана и обука за тренере. Реализација twinning пројекта за унапређење рада Центра за обуку и стручно усавршавање запослених и израду нових специјализованих програма третмана није започела због кашњења у закључењу уговора и измени чланова тима - страног партнера за спровођење пројекта.

У оквиру twinning пројекта који спроводе Управа за извршење кривичних санкција и Немачка фондација за међународну правну сарадњу у партнерству са Агенцијом за економску сарадњу и развој која представља интересе Министарства правде Републике Аустрије, обављене су три мисије које су имале за циљ анализу постојећег стања и нормативне регулативе у систему извршења кривичних санкција. Ангажовани експерти су извршили анализу рада у

службама за третман у заводима. На основу анализе методологије рада и постојећих програма третмана у заводима у сарадњи страних експерата и запослених у Управи, у наредном периоду ће се развијати нови специјализовани програми третмана за осуђена лица и за њихове посебно осетљиве категорије.

У оквиру пројекта Савета Европе «Јачање заштите људских права лица лишених слободе» обављена је посета експерата СЕ заводима за извршење кривичних санкција и сачињен је извештај о алатима за процену ризика и постојећим бихевиоралним програмима рехабилитације и реинтеграције осуђених лица. Управа за извршење кривичних санкција предузела је неке активности са циљем унапређења рада Центра за обуку и стручно усавршавање запослених. Извршена је анализа методологије рада и постојећих програма третмана у заводима на основу које ће се развијати нови специјализовани програми третмана за осуђена лица и за посебно осетљиве категорије осуђених лица. Међутим, до сада није започет рад на изради специјализованих програма третмана, нити су предузете активности на изради програма припреме за отпуст малолетних учинилаца кривичних дела. Такође је потребно интензивније радити на унапређењу Центра за обуку за ширу примену специјализованих програма.

У последњих шест месеци (прва половина 2018. године) није било активности на реализацији ове тачке акционог плана према подацима из државаног извештаја.

3.6.2.21. Увођење посттрауматског саветовања и подршке за децу жртве/сведоке у кривичном поступку у оквиру услуга за подршку породици

Оцена у државном извештају: *Активност се успешно реализује.*

Наша оцена: *Извештај не указује на то да су предузимане било какве активности ради повећања коришћења ове услуге или развоја свести о значају заштитне деце од секундарне виктимизације.*

Кључно запажање: *Развијени ресурс се не користи у очекиваној мери, што упућује на то да је потребно радити на даљој промоцији ове услуге/ресурса.*

Акционим планом у тачки 3.6.2.21. одређена је активност увођења посттрауматског саветовања и подршке за децу жртве/сведоке у кривичном поступку у оквиру услуга за подршку породици, које се пружају у оквиру службе за подршку заштите жртава, успостављене у четири резиденцијалне установе у трансформацији. Постављени индикатор резултата за ову активност представља увођење и јасно програмско дефинисање посттрауматског саветовања и подршке за децу жртве/сведоке у кривичном поступку у оквиру центара за подршку породици и услуга.

У односу на ову активност, у државном извештају се констатује да се она успешно реализује. У државном извештају наводи се да су успостављене Јединице за заштиту деце жртава или сведока у кривичним поступцима у оквиру четири дома у трансформацији и да се ова услуга до сада користила у 18 случајева, од којих су неки били везани за подршку у вођењу форензичког интервјуа, а други за припрему детета за судски поступак. Као изазов у реализацији ове активности истиче се слабо коришћење ове услуге и неопходност подизања свести о важности њеног коришћења ради спречавања секундарне виктимизације деце и њиховог вишеструког саслушања у судским поступцима.

Међутим, све информације и реализоване активности које се односе на ову тачку су поновљене из извештаја за претходни период, што не указује на успешност реализације предвиђене активности, већ на потпуну стагнацију у претходном периоду. Извештај не указује на то да су предузимане било какве активности ради повећања коришћења ове услуге или развоја свести о значају заштите деце од секундарне виктимизације. Напротив, из представљене статистике коришћења ове услуге (18 случајева од почетка примене), види се да се она у новом извештајном периоду уопште није користила, те се поставља питање на основу којих параметара је у државном извештају процењено да се ова активност успешно реализује. У наредном периоду неопходно је предузети низ активности ради повећања коришћења ове услуге. Посебно је важно радити на повећању свести о важности спречавања секундарне виктимизације детета жртве/сведока у кривичном поступку, као и о повећању капацитета професионалаца укључених у поступак за узимање квалитетних исказа током судског поступка ради избегавања вишеструког саслушања детета.

У последњем државном извештају наводи се да је услуга обезбеђена пројектно, кроз сарадњу са УНИЦЕФ-ом, и да евалуација пројекта указује на то да су неопходни даљи напори државе на осигурању одрживости исте.

Тачке Акционог плана повезане са имплементацијом тачака од важности за малолетничко правосуђе

Акционим планом у тачки 3.3.1.11. и тачки 3.1.1.12. одређена је активност спровођења обуке запослених за примену специјализованих програма третмана за осуђена лица и осетљиве категорије осуђених лица (малолетници, ментално оболела лица, зависници, жене, особе са посебним потребама, стара лица) у циљу њихове успешне реинтеграције. Постављени индикатор резултата за ову активност су релизоване обуке и унапређено знање и вештине запослених у Управи за извршење кривичних санкција за примену специјализованих програма третмана за осуђена лица и осетљиве категорије истих (малолетнике, ментално оболела лица, зависници, жене, особе са посебним потребама, стара лица) у циљу њихове успешне реинтеграције.

Ова активност је током извештајног периода делимично реализована. У претходним извештајним периодима ради њене реализације спроведен је тренинг за запослене за примену специјализованих програма за малолетне преступнике. Такође су израђени приручници за обуку пенолошких васпитача и пенолошких инструктора. У јуну месецу 2017. године у оквиру пројекта „Јачање капацитета за обуку, образовање и запошљавање осуђених лица“ у оквиру ЕУ пројекта - ИПА фонд за 2013. годину, у оквиру којег ће бити израђени специјализовани програми третмана за осуђене и за посебно осетљиве категорије осуђених лица, одржане су едукације за тренере - запослене у служби за третман за примену програма.

Током новог извештајног периода у оквиру twinning пројекта који спроводи Управа за извршење кривичних санкција и Немачка фондација за међународну правну сарадњу у партнерству са Агенцијом за економску сарадњу и развој, која представља интересе Министарства правде Републике Аустрије, извршена је анализа постојећег стања и нормативне регулативе у систему извршења кривичних санкција. Ангажовани експерти су извршили анализу рада у службама за третман у заводима, а на основу анализе методологије рада и постојећих програма третмана у заводима у сарадњи страних експерата и запослених у Управи, у наредном периоду је планирано развијање нових специјализованих програма третмана за осуђена лица и за посебно осетљиве категорије осуђених лица.

Акционим планом у тачки 3.5.2.21. одређена је активност спровођења обука за јавне тужиоце, заменике јавних тужилаца, полицијске службенике и репрезентативна удружења новинара у погледу спречавања цурења информација о текућим или планираним кривичним истрагама и спречавања цурења осетљивих података о жртвама и деци. Ова активност се континуирано реализује.

Државни извештај у вези са релизацијом ове активности углавном садржи податке из претходних периода, а који се односе на реализоване семинаре о примени етичког кодекса за судије и тужиоце који се редовно одржавају.

Поред тога, током 2017. године, у сарадњи са Правосудном академијом, одржано је осам радионица за представнике јавног тужилаштва за стицање напредних комуникационих вештина. На овим радионицама посебна пажња посвећена је Закону о спречавању насиља у породици, који је почео да се примењује 1.6.2017. године. С

тим у вези, организоване су сесије о начину извештавања о кривичним поступцима из ове области, с посебним освртом на заштиту жртава и деце приликом саопштавања информација.

Постављени индикатори резултата у свим активностима које се односе на обуке професионалаца усмерени су у правцу мерења броја реализованих обука, али не и мерења постигнутог, односно повећаног нивоа знања и капацитета професионалаца укључених у обуке за примену нових знања, те извештај не садржи податке који би указали на повећање нивоа знања и капацитета професионалаца укључених у обуке.

Имајући у виду препоруке Комитета за права детета и препоруке Универзалног периодичног прегледа, важно је напоменути да је ради усклађивања система малолетничког правосуђа са међународним стандардима и даљи рад у области ресторативног правосуђа потребно додатно интензивирати рад и на имплементацији прописаних законских одредаба у пракси. Ово посебно имајући у виду да се неки институти и након више од десет година примене Закона не примењују јер још увек не постоје услови за њихову практичну примену (васпитне мере појачаног надзора у другој породици, мере појачаног надзора уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитање и образовање малолетника и мере упућивања у посебну установу за лечење и оспособљавање, као и алтернативе притвору). Такође, потребно је реализовати и активности које би биле усмерене ка развијању и јачању превентивних програма.

Грађански судски поступци

3.6.2.20. Унапредити заштиту деце у грађанским и управним судским поступцима кроз уједначавање судске праксе у погледу примене права детета да изрази своје мишљење и права да се то мишљење узме у обзир у судском поступку

Оцена у државном извештају: *Активност се успешно спроводе.*

Наша оцена: *Активности које су описане у извештају нису довољне да би се могло оцијенити да се успешно спроводе.*

Кључно запажање: *Објављивање пресуда од стране Врховног касационог суда не може као једина активност довести до уједначавања праксе.*

Време реализације ове активности било је од I квартала 2016. до IV квартала 2017. године.

Државни извештај закључује да се активност успешно реализује на основу чињенице да Врховни касациони суд на својој интернет страници, у бази судске праксе, објављује све одлуке које се односе на примену права детета да изрази своје мишљење.

Врховни касациони суд објављује своје одлуке како је наведено; ипак, може се поставити питање у којој мери објављивање одлука, без других активности, може да доведе до уједначавања судске праксе. У овом смислу треба узети у обзир да је право да изрази своје мишљење процесно право, тако да би одлуке Врховног касационог суда биле уједначавајуће уколико би ВКС ценио у свакој пресуди да

ли је дете саслушано у складу са законом. Како кршење права детета да изрази своје мишљење нема карактер битне повреде одредаба парничног поступка, то суд не води рачуна по службеној дужности; тако да би у овом смислу биле релевантне само оне одлуке које су донете на основу позивања странке на дететово право да изрази своје мишљење.

Прегледом судске праксе по кључним речима, утврђује се да Врховни касациони суд није донео нити једну одлуку о праву детета на изражавање мишљења. Ипак, постоје одлуке у којима суд доноси одлуку базирану искључиво на ставу (израженом мишљењу) детета. Као пример, навешћемо одлуку Рев 26/2017 19.01.2017. године, а којом ВКС доноси одлуку којом се ПРЕИНАЧУЈЕ пресуда Апелационог суда у Београду, број Гж2 681/16 од 14.09.2016. године тако што се одбија жалба тужиље и ПОТВРЂУЈЕ пресуда Првог основног суда у Београду број П2 1962/15 од 21.03.2016. године у другом и трећем ставу изреке којим је усвојен противтужбени захтев туженог ББ, па се у потпуности прекида одржавање личних односа млдб. ВВ са мајком АА. Ова одлука је значајна пошто је у целини базирана на израженом ставу млдб. ББ. Суд образлаже зашто је то у њеном најбољем интересу. У самој одлуци презентован је и начин на који је мал. исказала своје мишљење, тако да ова одлука може бити добра смерница поступајућим судијама.

Чини се, ипак, да је потребно предузети додатне мере ради уједначавања судске праксе које су уобичајене у судској материји - кроз саветовања, односно кроз правна схватања, ставове и закључке ВКС, да би се могло закључити да се предвиђене активности успешно спроводе.

Но, сматрамо да је у овом смислу једнако значајан и сет активности које су спроведене у оквиру пројекта „Унапређење права детета кроз јачање система правосуђа и социјалне заштите у Србији“ у оквиру којег су урађене „Смернице за учешће детета у грађанским судским поступцима и процену најбољег интереса детета“⁴. Смернице су намењене за поступајуће судове и орган старатељства ради отклањања дилема које су уочене у претходним поступањима, а у складу са међународним стандардима. Ове смернице су инструктивне

⁴ Смернице за учешће детета у грађанским судским поступцима и процену најбољег интереса детета, Центар за права детета, Београд, 2016.

природе, али њихова примена би довела до значајног уједначавања праксе у позитивном смислу, тј. у правцу унапређења начина на који се деца укључују у поступке. Исте инструкције центри за социјални рад могу да примењују и у другим поступцима јер се њима дају само смернице како на најбољи начин применити позитивне законске норме. Ипак, рано је ценити пуне ефекте овог инструмента, док подаци добијени у истраживању ефеката постигнутих пројектом, који су представљени на завршној конференцији пројекта у октобру 2017., побуђују наду да би се значајна промена могла догодити, имајући у виду да је за кратко време имплементације пројекта забележен помак у остваривању права детета на учешће у поступцима.

Остаје нејасно стога како државни извештај не препознаје значај и резултате овог пројекта за предметну тачку извештаја и не наводи их у њему.

3.6.2.22. Унапређење праксе за вођење података у судовима тако да се води евиденција о поштовању принципа 'најбољег интереса детета' у грађанском поступку

Оцена у државном извештају: *Успешно се сироводе активностима.*

Наша оцена: *Активностима постоје, али нису довољне ради унапређења праксе.*

Кључно запажање: *Најбољи интерес деце, као правно начело, не може се мерити квантитативним показатељима.*

Процена успешности реализације ових активности у државном извештају је позитивна. Ипак, извештај даје опис важних активности, али оне само посредно могу имати утицај на постављени циљ, тј. представљају наведену активност. Нови извештај не даје нове податке, тако да се не види напредак на остваривању активности израде јединственог обрасца извештаја за првостепене судове који

би се уградио у апликације за управљање предметима и који би омогућио евидентирање свих грађанских предмета у којима се као учесници појављују деца, са посебним упитом о „најбољем интересу детета“.

Праћење деце у судским поступцима је важан индикатор правде по мери детета. Сет индикатора који буде развијен у обрасцима, тј. апликацији свакако ће бити добродошао и требало би да дугорочно унапреди систем. Ипак, није сасвим јасан циљ увођења посебног упита о „најбољем интересу детета“ у апликације за евидентирање предмета. Како се све судске одлуке које се тичу детета према закону морају донети у његовом најбољем интересу, просто питање је да ли одлука донета у најбољем интересу детета не би кроз одговоре дало податак који се може употребити за даље планирање у унапређењу система. Свако друго бележење садржине или елемената на основу којих је одлучивано у предмету може да се ради само кроз упитнике и не може бити уграђено у апликацију за вођење предмета. Наиме, бележење квалитативних података подразумева рад судије (односно судског приправника или помоћника), док евиденцију предмета воде административни радници у судовима, тзв. референти у електронској апликацији.

Стога, чинило би се целисходним да се у оквиру ове тачке поново размотри шта је био очекивани ефекат/резултат (који није иницијално јасно постављен), те да се онда на основу тога и до сада обављених активности коригује даљи рад у оквиру ове тачке ка том јасније дефинисаном ефекту (циљу) активности.

Из последњег државног извештаја не може се уочити напредак на плану реализације ове тачке акционог плана, тако да наша оцена остаје иста као у претходном периоду.

3.6.2.23. до 3.6.2.27. Унапређење система заштите деце од злостављања и занемаривања, односно насиља

У овом делу дат је заједнички осврт на тачке које се тичу унапређења овог система.

Оцена у државном извештају: Тачка 2.6.2.23. – Активност је у потпуности реализована, тачке 2.6.2.24 -26. оцењено је да је активност делимично реализована, тачка 2.6.2.27. – активност се успешно реализује.

Наша оцена: Неке активности су значајно интензивирани, али су неке и у значајном кашњењу у односу на план.

Кључно запажање: Израђен је нацрт Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља за период 2018-2022. године, али протоколи још увек нису израђени.

Сачинили смо јединствени осврт на тачке од 3.6.2.23. до 3.6.2.27. јер сматрамо да се план унапређења система злостављања и занемаривања, односно насиља, мора сагледавати системски. Акционим планом предвиђено је усвајање нове стратегије, акционог плана за њено спровођење, те унапређење Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања и усвајање посебних протокола у областима: - поступања правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања; -заштите деце у установама социјалне заштите од злостављања и занемаривања; - поступања полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања; - система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања; - заштите деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно - васпитним установама.

У претходном периоду формирана је радна група која је припремила нацрт Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља, а такође и пратећи акциони план као интегрални део текста стратегије. База за припрему стратегије била је анализа постигнутих резултата и идентификација препрека у спровођењу Националне

стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља (2008-2015), која је такође садржана у самом тексту стратегије.

Текст стратегије је у завршним фазама израде. Њен презентовани нацрт стратегије садржи нормативни и стратешки оквир, дефиницију насиља, а потом и велики број података о самој појави као и интервенцијама које су до сада предузимане. Затим следе стратешки део документа и акциони план. Истакли бисмо да је у претходном периоду значајно интензивирао рад на овој тачки акционог плана и, иако са закашњењем у односу на план, можемо очекивати усвајање Стратегије и пратећих акционих планова. Овим су тачке 3.6.2.23-25 скоро у потпуности реализоване.

Ипак, заостатак у реализацији планираних активности још увек је значајан у односу на тачке 3.6.2.26-27. којима је планирано унапређење општег и усвајање нових посебних протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања, што је акционим планом било предвиђено да буде реализовано у првом кварталу 2018. године. Имајући у виду да се ови протоколи морају базирати на Стратегији (која још увек није усвојена), можемо закључити да се значајно касни са реализацијом активности по овим тачкама акционог плана.

3.6.2.28. Успостављање механизма за решавање случајева

нестале новорођенчади из породилице – а у вези са *пресудом: Зорица Јовановић против Србије (представка бр. 21794/08, како би се омогућило свим родитељима у сличним ситуацијама да добију одговарајуће одговоре и накнаду.*

Оцена у државном извештају: *Активности није реализована.*

Наша оцена: *Сагласни са датом оценом реализације.*

Кључно запажање: *Предлој Закона није у складу са очекиваним ефектима и суштином пресуде Европског суда за људска права.*

Нема нових информација у државном извештају по овој тачки. Једина промена је у оцени – у државном извештају сада је јасно

назначено да активност није реализована, док је ранија оцена била „Активност је готово у потпуности реализована“, те се у складу са тим мења и наша оцена, тако да смо сада сагласни са државном оценом.

Инклузивно образовање и заштита од дискриминације

3.8.2.13, 3.8.2.14. и 3.8.2.15. Педагошки асистенти

Оцена у државном извештају: *Активност је делимично реализована.*

Наша оцена: *Постоји најредак, али још увек недостижу системска акција.*

Кључно запажање: *Правилник о програму обуке за педагошке асистенте и аналитичка студија нису донети, односно припремљени, иако да још није дефинисан системски оквир педагошке асистенције и системске мере којима се уређује ово пошљање.*

Наведеним повезаним тачкама предвиђено је следеће:

Уредити радни статус 175 педагошких асистената, који су окончали акредитовани образовни модул и имају сертификате Центра за целоживотно учење Универзитета у Крагујевцу на одржив начин, кроз систематизовање позиције педагошких асистената и унос у свеобухватни каталог занимања, у складу са договором са Министарством финансија (до краја 2016).

Предвиђено је и:

- даље ширење мреже педагошких асистената на основу аналитичке студије; потреба изведена од стране надлежних државних органа. Аналитичка студија требало је да буде урађена у I

- кварталу 2017. године. Ширење мреже предвиђено је почев од трећег квартала 2017. године;
- усвајање подзаконског акта којим ће се прецизирати делокруг рада са конкретним задацима, стандардима квалитета рада, наставак изградње капацитета педагошких асистената, као и прецизирати уговорни модалитет.

Из последњег државног извештаја видимо да на пољу подршке у настави деци из угрожених група није учињен напредак у последњих шест месеци. Радни статус педагошких асистената је регулисан још раније, тако да је план у односу на тачку 3.8.2.13. у потпуности остварен.

Ипак, на овом пољу системског уређивања питања педагошке асистенције није учињен никакав напредак у последњих шест месеци, односно од почетка реализације Акционог плана. Није дошло до ширења мреже педагошких асистената, нити је израђена аналитичка студија на основу које би требало спровести тај план. Такође, није донет ни подзаконски акт којим ће се прецизирати делокруг рада педагошких асистената са конкретним задацима и стандардима квалитета рада, што је планирано тачкама 3.8.2.14 -15.

Овим је држава Србија само делимично успела да обезбеди додатну подршку у настави деци којој је та подршка неопходна и тиме значајно одступила од преузетих међународних обавеза; преузетих, не само у процесу придруживања Србије ЕУ, већ и према Комитету за права детета. У последњим Закључним запажањима⁵, Комитет је захтевао од државе Србије да предузме различите мере, укључујући ангажовање финансијских, људских и других ресурса, којима ће обезбедити једнак квалитет образовања и приступ образовном систему за сву децу, са посебном пажњом на осигурање ових права за децу Роме, децу са сметњама у развоју и друге групе којима је потребна додатна подршка у настави. Комитет даје и врло конкретну препоруку, која се односи управо на педагошке асистенте, упућујући државу да „обучи и ангажује посебне професионалце, који ће пружати индивидуалну подршку у настави“ деци којој је тај вид подршке неопходан.

5 Concluding Observations on Combined Second and Third Period Report of Serbia, Committee on the Rights of a Child, Geneva, February 2017

3.8.2.16. Израда Правилника о препознавању дискриминације у образовању

Оцена у државном извештају: *Активности се реализују.*

Наша оцена: *Активности су делимично реализоване, кључне активности у примени антидискриминационих мера и мониторингу примене правилника још увек нису предузете.*

Кључно запажање: *Активности су делимично реализоване, кључне активности у примени антидискриминационих мера и мониторингу примене правилника још увек нису предузете.*

Овом тачком планирано је следеће:

- израда Правилника о препознавању дискриминације у образовању, усмереног на превенцију дискриминације и сегрегације националних мањина у образовању и спровођење мера за десегрегацију и у разредима и на нивоу школа;
- мониторинг над имплементацијом кроз развој Протокола о одговору на дискриминацију у образовању.

Рок за доношење Правилника: IV квартал 2015.

Рок за креирање и спровођење мера за десегрегацију: IV квартал 2016. године.

Република Србија усвојила је Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања у фебруару 2016. године. Правилник је усвојен са малим закашњењем у односу на Акциони план. Ово је свакако значајан системски корак у борби против дискриминације у образовном систему јер Правилник пружа свеобухватан приступ у препознавању дискриминације. Овај правно обавезујући акт достављен је на примену свим образовним институцијама и његово правно дејство је ступило на снагу.

За постизање резултата у пракси само усвајање Правилника није довољно, јер запослени у образовном систему немају довољно знања, вештина и искуства у његовој примени, тако да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја планирало низ мера које би помогле запосленима да га ефикасно примењују.

Планирана израда Упутства за примену Правилника, који ће дефинисати и мере за десегрегацију, а у сарадњи са УНИЦЕФ-ом и на основу њиховог „Приручника за превенцију сегрегације – развој инклузивних уписних политика и десегрегацију школа и одељења“, још увек није завршена иако је најављена пре више од шест месеци. Након усвајања Упутства, планиране су и друге мере, којима се жели додатно подржати процес превенције и елиминације свих облика дискриминације, укључујући и израду приручника за наставнике, родитеље и децу, као и обуке наставника, школских управа, просветних саветника и инспектора. Поред овога, планирано је и успостављање мониторинга над имплементацијом антидискриминационих и десегрегационих мера, кроз усвајање Протокола о одговору на дискриминацију у образовању. За потребе реализације ових мера успостављена је Радна група, која је одржала две од три планиране радионице у првом кварталу 2017. године, али још увек без коначних резултата.

Упутство још увек није донето, па тако ни мере за десегрегацију, што је по Акционом плану требало бити урађено до краја 2016. године. Акционим планом је до тог рока предвиђен и почетак примене тих мера у пракси.

Сходно томе, оцењујемо да Република Србија значајно одступа од имплементације Акционог плана у превенцији и елиминацији дискриминације у образовном систему, дефинисаним тачком 3.8.2.16, што представља озбиљан проблем, имајући у виду важност теме, напоре које је неопходно учинити уз релативно скромне ресурсе којима се располаже.

Ово су и разлози због којих, свакако, позитиван корак у вези са усвајањем Правилника, још увек није дао практичне резултате у превенцији и елиминацији дискриминације у образовном систему.

3.8.2.17. Олакшан упис деце из ромске популације у средње школе

Оцена у државном извештају: *Активност је реализована.*

Наша оцена: *Активност је реализована.*

Кључно запажање: *Нови правилник није ошклонио процедурне и суштинске недостатке претходној, чиме би се ефекти афирмативних мера даље унапредили.*

Ова мера обухватала је:

- усвајање правилника о упису ромских ученика у средње школе кроз мере афирмативне акције и
- дефинисање модалитета мониторинга ефеката мера афирмативне акције на образовање Рома (IV квартал 2015. године).

Правилник о мерилима и поступку за упис ромских ученика – припадника ромске националне мањине у средњу школу под повољнијим условима ради постизања пуне равноправности, који је усвојен у фебруару 2016. године, стављен је ван снаге јер је у потпуности интегрисан у нови документ: Правилник о упису ученика у средњу школу.

Почетком 2018. године, правилник је још једном промењен, и министар је донео нови Правилник о упису ученика у средњу школу који садржи целокупни текст Правилника о мерилима и поступку за упис ученика – припадника ромске националне мањине у средњу школу под повољнијим условима ради постизања пуне равноправности.

Нови Правилник, као и претходни, предвиђа само једну афирмативну меру која подразумева увећавање броја освојених бодова неопходних за упис у средњу школу, за 30, односно 35% бодова који им недостаје до максималних 100 бодова, тако да није јасно због чега је мењан постојећи правилник и у којим сегментима је унапређена додатна подршка за упис деце Рома у средње школе.

Према подацима Министарства просвете, науке и технолошког развоја, дошло је до значајног повећања броја деце која су се пријавила

за остваривање права на афирмативну меру – са 1512 колико их се пријавило 2016. године, на 1969 у 2017. и, коначно, 2100 деце у 2018/19. школској години. Ово је свакако охрабрујућа чињеница, али ипак остаје дилема да ли је та једна афирмативна мера довољна ради постизања равноправности.

Доношење новог правилника била је прилика да се исправе процедурални и суштински недостаци претходног, на које је указано у првом Алтернативном извештају, а који су од суштинског значаја за ефикасно остваривање права на афирмативну меру, али се то није догодило. Недостаци процедуралне природе, који се односе се на обавезу родитеља/старатеља да се пријаве школи за коришћење права на ову афирмативну меру, уз дефинисане рокове за пријаву, нису отколоњени. Поменута мера се не примењује аутоматски, већ је пријава обавезан предуслов њеног коришћења. Овим се доводи у питање остваривање права на афирмативну меру свој ромској деци, пошто је оно осигурано само за децу која се пријаве. Практично, држава као носилац одговорности за осигурање ове афирмативне мере и равноправности, пренела је ову обавезу на уживаоца права, јер је сада одговорност за уживање афирмативне мере стављена пред дете, односно родитеља или старатеља, што је у супротности са основном идејом осигурања равноправности, односно принципима људских права. Дакле, дете које се не пријави нема право на афирмативну меру, а држава нема обавезу да јој омогући уживање тог права. Правилник је неопходно изменити тако што ће се одговорност за достављање података Министарству о деци која имају право на коришћење афирмативне мере пренети на школу. Школа би имала обавезу да сачини листу ученика који имају право на афирмативну меру и да консултује децу, односно њихове родитеље/старатеље, о томе да ли желе да искористе ово право.

3.8.2.18. и 3.8.2.19. Превенција раног напуштања образовног система

Оцена у државном извештају: *Активности су у потпуности реализоване.*

Наша оцена: *Активности су делимично реализоване.*

Кључно запажање: *Поново је активност планирана као модел, конципирање, без јасног плана њеног трансфера у реалан живот корисника, иако је реализована, али се оставља питање и да ли ће остварити жељени ефекат. То у овом моменту не може бити процењено.*

Тачке 3.8.2.18. и 3.8.2.19. АП 23 имају сродан циљ - превенцију раног напуштања образовног система, па су обрађене у јединственој анализи. Ове две тачке планирају следеће активности:

- спровођење истраживања и анализе узрока раног напуштања система образовања и формулисање мера системске подршке на нивоу школе и на нивоу јединица локалне самоуправе, на основу налаза и препорука из анализе и
- пилотирање и промоцију мера системске подршке, у циљу подршке образовању ромске деце на локалном нивоу и на нивоу школе.

Прва активност била је планирана за спровођење већим делом у 2016. години, а друга је њен наставак и потребно је да се оконча до краја 2017. године.

У ранијим државним извештајима наведено је да је ова активност успешно реализована у потпуности, где су презентовани резултати пројекта „Спречавање осипања ученика из образовног система Републике Србије“, који је реализовао Центар за образовне политике у партнерству са УНИЦЕФ-ом и Министарством просвете, науке и технолошког развоја, у оквиру којег је урађена анализа узрока раног напуштања образовног система и дефинисане мере подршке деци у превенцији раног напуштања школовања. Предочени резултати

показали су да развијени Модел, пилотиран у 10 школа, значајно доприноси смањењу стопе раног напуштања образовног система, као и стопе изостајања са наставе. Подаци прикупљени путем фокус група са децом, наставницима и родитељима о узроцима и другим аспектима раног напуштања школовања, који су представљени овом Студијом, дали су квалитетан и поуздан основ за планирање мера системске подршке деци.

У најновијем државном извештају наводи се да је урађено још једно истраживање о узроцима раног напуштања образовног система деце Рома и то у 8 локалних заједница у Србији, којим су прикупљени значајни подаци. Такође, наводе се и реализоване обуке за примену модела за спречавање осипања ученика у циљаним општинама.

Међутим, кључни изазов и даље представља трансфер овог Модела на целокупни образовни систем. Иако се у претходном државном извештају говорило о „плану за имплементацију успешно спроведених мера у 10 пилот школа у читав образовни систем“, та активност није реализована ни после дванаест месеци. Без ње није могуће остварити значајан напредак на пољу смањења стопе раног напуштања образовног система и изостајања са наставе, тако да, у суштини, на овом пољу није направљен одговарајући напредак, како у последњих шест месеци, тако ни од почетка реализације Акционог плана.

3.8.2.22. и 3.8.2.24. Унапређење образовног статуса Рома

Оцена у државном извештају: *Активност се реализује.*

Наша оцена: *Активност нема системски карактер (већ пројектни) и не реализује се праћење као њен гео.*

Кључно запажање: *Дошло је до смањења броја деце Рома која су остварила право на стијендију из буџета Р Србије у школској 2017/18. години у односу на претходну.*

Унапређење образовног статуса Рома предвиђено је да се одвија на основу боље сарадње између постојећих механизма кроз:

- пружање подршке за упис Рома у школе и спречавање раног напуштања школе кроз програм стипендија за ученике средњих школа са просечном оценом вишом од 2,5;
- обезбеђење општег уписа ромске деце у редовне школе и припремни предшколски програм ;
- праћење примене активности и указивање на потенцијалне недостатке у систему.

Наставити спровођење афирмативних мера кроз менторски систем и доделу стипендија за образовање (континуирано).

Према најновијим подацима о датим стипендијама за нову школску годину 2017/18. из буџета Републике Србије, дошло је до смањења броја деце Рома која су остварила право на стипендију – 154, док их је у претходној школској години било 176. Ово је свакако неприхватљиво, имајући у виду да је и претходних година тај број био релативно мали. Раније је констатовано да се највећи број стипендија додељује из међународних пројеката, док је буџетско, односно системско издвајање, врло скромно. И даље остаје питање ваљаности критеријума за остваривање права на стипендију из буџета Републике Србије, јер је критеријум школски успех, односно, право на њу имају само деца Роми са одличним успехом.

У последњем извештају нема нових података ни о другим активностима у оквиру мера за осигурање општег уписа деце Рома у школе и припремни предшколски програм. Једина новина коју можемо видети у последњем извештају односи се на реализацију пројекта „Библиотека играчака“ која свакако јесте важна, али не представља системску меру за унапређење образовног статуса деце Рома.

3.8.2.20. Рани развој и образовање

Оцена у државном извештају: *Активности се успешно реализује.*

Наша оцена: *Активности су интензивирани.*

Кључно запажање: *Дошло је промене у приступу проблему – реализују се активности које треба да доведу до резултата да се унапреди рано образовање од тачке интервенције за будуће време.*

Оно што је планирано да се оствари према овој тачки плана је: Даље јачање раног образовања деце од 3 до 5 година кроз систем подршке усмерен ка деци, а не институцијама, који је успостављен кроз:

- подршку развојним програмима за помоћ у раном детињству;
- увођење интегративних, специјализованих и додатних програма у предшколско образовање;
- омогућавање активне инклузије већег броја ромске деце и родитеља у развојне програме за помоћ у раном детињству.

Интензивно, ове активности требало је да се одвијају до 2017. године.

Новина у односу на извештај од пре шест месеци је то што је започета реализација пројекта „Инклузивно предшколско васпитање и образовање“. У оквиру пројекта планирано је да се реализују активности у оквиру три компоненте: 1. повећање обухвата, 2. повећање квалитета и 3. повећање праведности система предшколског васпитања и образовања. У оквиру компоненте „обухват“ ради се на изналажењу могућности да се деци, посебно оној из осетљивих друштвених група, превасходно ромској деци, омогући бесплатно похађање бар четворочасовног предшколског програма на узрасту од 3-5 година. Омогућавање активне инклузије већег броја ромске деце и родитеља у развојне програме за помоћ у раном детињству планирано је да се подржи у оквиру компоненте

„праведност“. Фокус компоненте „праведност“ је усмерен на осмишљавање механизма да се интерсекторски у заједници подржи породица деце старости до 3 године из осетљивих група, нарочито ромске националности. У плану је развијање програма подршке ромским породицама у заједници, који су усмерени на развијање родитељских вештина за подршку децјем развоју и развијању здравих стилова живота. Свим јединицама локалних самоуправа послат је упитник са циљем прикупљања података који ће омогућити увид у расположиве капацитете, реалне потребе и могућности у домену остваривања предшколског васпитања и образовања. Имајући у виду величину пројекта од око 50 милиона евра, његова реализација може довести до одрживих резултата на пољу унапређења раног развоја и образовања деце од 3-5 година, али те резултате можемо очекивати тек по његовом окончању.

Позитиван развој констатован је у погледу развоја нових предшколских програма којима се повећава обухват деце, наставак пројекта „Библиотеке играчака“, обуке васпитача и родитеља. Ипак, још увек понеке активности имају „пројектни карактер“, а не системски, заиста доста мање је таквих него у претходном периоду.

3.8.2.21. Повећање обухвата деце у образовном систему од обавезног предшколског до високог образовања

Оцена у државном извештају: *Активности се реализују.*

Наша оцена: *Није дошло до повећања обухвата деце у образовном систему.*

Кључно запажање: *Није било активности у оквиру ове тачке у последњих шест месеци. Морамо да приметимо да се активности на овом пољу одвијају хаотично, без јасног усмерења и јасног праћења. Остaje несигурно да предвиђени подзаконски акт није усвојен. Констатирајемо и да усвајање овог подзаконског акта нема јасан циљ и сврху, тј. да се она не види из описаних очекиваних активности.*

До краја 2016. требало је постићи повећање обухвата деце у образовном систему, од обавезног предшколског програма до високог образовања, кроз:

- развој система подршке који обухвата активно учешће родитеља из ромске популације;
- усвајање подзаконских аката о стандардима живота ученика, док је за мерење остваривања академског успеха био предвиђен рок до јуна 2017. године.

Нема нових информација у државном извештају везаних за мере из ове тачке у односу на извештај од пре шест месеци. У државном извештају о реализацији ове активности наводе се напори који су реализовани или тек треба да буду реализовани на унапређењу предшколског образовања, укључујући и планове за проширење капацитета и обезбеђивање субвенција за децу из социоекономски угрожених породица, узраста од 3 до 5 година, кроз пројекат „Инклузивно предшколско образовање и васпитање“. Такође, наводе се реализовани стручни скупови, конференције, трибине и округли столови са темама повезаним са предшколским образовањем, али не и информације о конкретним активностима, које су у директној вези са онима које су дефинисане овим делом Акционог плана. Стиче се утисак да се навођењем великог броја информација о активностима које само делимично имају везе са оним планираним или уопште нису релевантне, жели прикрити суштинско непостојање напретка у овом сегменту.

3.8.2.23. Обезбеђење средстава за услуге у заједници, усмерених на социјалну инклузију деце Рома

Оцена у државном извештају: *Активност се реализује.*

Наша оцена: *Не постоје подаци који би указали на то да се активност реализује.*

Кључно запажање: *Представљени подаци нису у директној вези са овом тачком АП.*

У најновијем извештају нема нових података о издвојеним средствима и покренутим услугама у локалним заједницама са циљем социјалне инклузије деце Рома. Наводе се многи подаци који су у вези са овим питањем, али не и они суштински.

Међутим, јасно је да у оквиру буџета многих локалних самоуправа, као и Министарства за рад, борацка и социјална питања, Министарства омладине и спорта и Министарства просвете, науке и технолошког развоја, постоје средства којим се финансирају услуге овог типа у локалним заједницама. Нису јасни разлози због којих је Савет изоставио ове податке из извештаја.

Суштински проблем је недовољна транспарентност у погледу додељивања ових средстава. Иако се она, по правилу, додељују путем јавног конкурса, недостатак јасних критеријума, као и политички утицај у доношењу одлука у том поступку, чине овај процес изразито нетранспарентним, а коришћење средстава неефикасним, јер су изостали адекватан мониторинг и евалуација резултата програма, пројеката и услуга, финансираних на овај начин.

Држава Србија треба да унапреди транспарентност додељивања средстава за услуге у локалним заједницама, како на локалном, тако и на националном нивоу, и да успостави систем праћења ефеката ових услуга, које се финансирају из јавних средстава и да податке о томе учини доступним у наредним извештајима о напретку, како би се ефикасно могла пратити реализација Акционог плана.

3.8.2.26. Развој системских модела подршке за децу и ученике мигранте/повратнике

Оцена у државном извештају: *Активности се реализује.*

Наша оцена: *Још увек није довољно урађено на овом плану.*

Кључно запажање: *Активности се реализују, али немају системски карактер.*

Овом тачком планирани су:

- развој системских модела подршке за децу и ученике мигранте/повратнике кроз програме учења српског језика као нематерњег и
- подршка учењу током летњег распуста.

Програм је требало да се припреми и почне да се примењује од краја 2016. године.

Према подацима из последњег државног извештаја, наводи се да је у Србији уписано 378 деце повратника по реадмисији у школској 2017/18. години. И даље се не наводи колико њих је укључено у програм учења српског језика као нематерњег. Такође, наводе се бројне мере подршке које школе и Министарство предузимају, али мера подршке деци у учењу током летњег распуста, експлицитно планирана акционим планом, у школама се „мало примењује“. Министарство даје подрушку деци повратницима по споразуму о реадмисији кроз убрзан процес нострификације диплома, доделу бесплатних уџбеника и кроз финансирање малих пројеката који се односе на подршку деци повратницима. У школској 2018/19. години, уписано је више деце миграната у предшколске програме, основне и средње школе него ранијих година, што је, свакако позитиван помак.

Ипак, још увек не можемо рећи да је развијен системски модел за подршку деци мигрантима и деци повратницима за укључивање у образовни систем.

3.8.2.27. Отварање Центра за ромски језик

Оцена у државном извештају: *Активност је у потпуности реализована.*

Наша оцена: *Сагласни смо са оценом из државног извештаја.*

Овом тачком Акционог плана предвиђено је отварање Центра за ромски језик на Филолошком факултету Универзитета у Београду, у циљу обуке наставника и истраживача за предавања и научни рад у области ромског језика и културе, а активност је требало да буде окончана до краја 2015. године.

Ова активност је у потпуности реализована у складу са Акционим планом.

3.8.2.28. Увођење изборног предмета Ромски језик са елементима националне културе у основне школе

Оцена у државном извештају: *Активност се реализује.*

Наша оцена: *Сагласни смо са оценом из државног извештаја.*

Овом тачком предвиђено је увођење изборног предмета Ромски језик са елементима националне културе у основне школе у Србији у складу са законом, након сертификације наставника за предавање наведеног предмета, спроведене од стране Филолошког факултета Универзитета у Београду до краја 2016. године.

Изборни предмет Ромски језик са елементима националне културе уведен је у основне школе у Србији почетком школске 2015/16. године и успостављен је у 18 школа са сталном тенденцијом раста њихов броја.

Заштита деце која живе и раде на улици (деце у уличној ситуацији)

Оцена у државном извештају: *Активност на изради локалних протокола у постојању - делимично реализована, а активност организације подршка услуга и трајног смештаја се успешно реализује.*

Наша оцена: *Државни извештај не препознаје све активности које су од значаја за ову област.*

Тачке 3.8.2.44. и 3.8.2.45. предвиђају активности на заштити деце која живе и/или раде на улици, а већ сам назив једне од активности упућује на то да се претежно ради о деци која припадају ромској популацији.

Прва тачка предвиђа развој и институционализацију локалних протокола за заштиту деце Рома која живе и/или раде на улици и обезбеђење одрживе финансијске подршке за градске услуге у заједници, као што су прихватни центри, који доприносе заштити и социјалној инклузији.

Динамика предвиђене активности била је за развој протокола до четвртог квартала 2016., а након тога је било потребно да се обезбеди одрживо финансирање.

Друга активност била је организовање подршке за децу која живе и/или раде на улици, уз повећану употребу капацитета установа социјалне заштите које пружају услуге повремених или трајног смештаја, укључујући и услуге интензивне терапије за децу са структуралним поремећајима личности или понашања (ПИТ програм). Почетак ових активности био је предвиђен за почетак 2016. године.

Помак у овој области није довољно видљив и документован. У циљу решавања проблема деце у уличној ситуацији, 2016. године потписан је Споразум о сарадњи између Града Београда, МУП-а и „Save the Children“, након чега је израђен и усвојен Протокол

о поступању органа, институција, службених лица и стручњака у ситуацијама рада са децом укљученом у живот и рад на улици у Граду Београду. Савет за права детета Града Београда и „Save the Children“ организовали су обуку за примену наведеног протокола. Протокол није довољно видљив у јавности, а не помиње се ни у државном извештају под наведеним тачкама.

ЦИВИЛНО ДРУШТВО ЗА
УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИСТУПАЊА
СРБИЈЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Шведска
Sverige

ISBN 978-86-904595-5-1

